Година IV. София, 2 Августъ 1924 год. Брой 3 лева Брой 1.

Илиндень

Органъ на бившитѣ македоно-одрински революционери

АБОНАМЕНТЪ:
За България годишно 120 лв.
„ „ полугодишно 65 лв.
За странство . . . . . 200 лв.
За Америка . . . . . 2 долара

— УРЕЖДА РЕДАКЦИОНЕНЪ КОМИТЕТЪ — ИЗЛИЗА СЕДМИЧНО —
РЕДАКЦИЯ И АДМИНИРТРАЦИЯ НА УЛИЦА „ПРѢСЛАВЪ“ № 4 — СОФИЯ. ТЕЛЕФОНЪ 1932

Страни, които имать народни манифести като Илиндень 1903 год., не умирать: тия манифести стоятъ по-горѣ отъ договортѣ за миръ, отъ политическитѣ спекули, отъ търговията съ народитѣ.

Народи, които дават Илиндень, могатъ да дадатъ и вторъ.

НАР. БИБЛИОТЕКА-ТЪРНОВО
ДЕПОЗИТНИ
19 36 г. № 3547

Отъ Подвисъ до Смилево

Славно врѣме, славенъ часъ въ бой за свобода . . .
О, Македонио, родина мила, земя си красна, райска градина

Една сутринъ изъ боровата гора къмъ семинарията, вдълбанъ въ миналото, неусѣтно почнахъ да тананикамъ мелодията на горнитѣ стихове. И въ тоя моментъ възкресна въ менъ цѣлото минало на скжпи и лични спомени отъ оная идеалистична епоха прѣзъ 1903 год., когато вжтрѣшната Революциона организация бѣше въ своя апогеа; когато малко се приказваше, а много се вършеше; когато всѣки единъ посвѣтенъ въ революционното дѣло знаеше само онова, което му се казва и трѣбваше да знае; когато всѣки пазеше въ голѣмъ секретъ повѣреното нему и когато никой не се осмѣляваше да попита другаря си, за да удовлетвори своето любопитство, и узнае повече нѣщо отъ онова, което му е съобщено. Дисциплина образцова, подчиненость пълна, не по налагане, а по съзнание и дългъ — съ една дума всички тогава свещенодѣйствуваха прѣдъ народния олтарь на свободата. Тази здрава организирана подземна сила, плашило за турската власть па и за чуждестраннитѣ дипломатически прѣдставители въ Турция, внасяше всѣки день и часъ суматоха, колчемъ се заловѣше, че се готви нѣщо страшно и подземно, безъ да знаятъ обаче годината нито часътъ, когато ще избухне тази сила.

Коя бѣше тази сила, която тъй мистериозно дѣйствуваше в ъ р х у всички?

Модерниѣ въоржжения ли? — Не. Защото, освѣнъ гърцки бердани и бракувани тетовски мартини и тукъ-тамъ нѣкоя малихерова пушка, други оржжия нѣмаше организацията. Но друга една сила имаше по-силна и отъ най-усъвършенствуванитѣ модерни оржжия. Тази сила бѣше мощния и крѣпъкъ духъ въ населението, сплотеностьта и дълбоката самовѣра по извоюване свободата. — Нелегалнитѣ революционери при обсада се самозастрелваха живи, не се прѣдаваха на тур. власть, заловенитѣ легални рѣволюционери съ пѣсни на уста отиваха по турскитѣ зандани.

И ето, и днесъ още не мога да забравя ония чувства *на радость* и *умиление*, каквито изпитахъ при пжтуването за конгреса на Битолския окржгъ отъ *с. Подвисъ, Кичевичо* до с. *Смилево*. Това пжтуване бѣше просто единъ триумфъ, ала нито поржчанъ или пъкъ очакванъ, а т р и у м ф ъ на избликъ въ народната душа, копняща за свобода.

Знаехме всички, че се правятъ сериозни приготовления за възстанието, но кога ще стане конгресъ, ний не знаехме, освѣнъ Централния комитетъ, а може би и окржжния. Макаръ, че на Великденъ въ Смилево срѣщнахъ *Георги п. Христовъ*, членъ отъ Окржж. комитетъ, па и другитѣ членове *А. Лозанчевъ* и *Л. Джеровъ*, мои близки приятели, нито азъ имахъ смѣлостьта да задамъ такъвъ въпросъ нѣкому, нито пъкъ нѣкой отъ тѣхъ ми съобщи нѣщо. Една седмица прѣди Гйоргйовденъ заминахъ за Кичевско, придруженъ отъ *Василъ Поповъ* отъ Стара-Загора (па послѣ убитъ съ войводата *Папанчевъ* въ Леринско) и братътъ на Георги Сугаревъ — Ицо, за една срѣща съ Кичевскитѣ войводи. Пристигнахме въ с. Подвисъ кждѣто се срѣщнахме съ войводата *Арсо Мицковъ Подвишки*. Тъкмо, когато ние проектирахме да обиколимъ селата изъ Горна-Копачка и се срѣщнемъ съ войводата Наке Лавчански, ний бѣхме изненадани отъ едно писмо на Окржжния комитетъ, к о й т о ни прѣдписваше незабавно да потеглимъ за Смилево на конгресъ. За да изминемъ по-скоро, това разстояние о т ъ около 60—70 километра рѣшихме да пжтуваме на коне. Нареждането изпратихме съ специаленъ коненъ куриеръ, за да се прѣдаде отъ село на село. Вечерта срѣщу Георгьовденъ потеглихме отъ Подвисъ и четирмата на коне и прѣзъ нощьта прѣминахме селата: *Бърждани, Свинища, Козица и Бѣлица*, дѣто поредно смѣнявахме конетѣ и куриеритѣ. На день Гергьовденъ пристигнахме въ *с. Спростране*, Демир-Хисарско, тъкмо когато селенитѣ излизаха отъ черква. Когато ни видѣха на коне, съ пушки, окичени съ Георгьовска зеленина, — мало и голѣмо ни посрѣщнаха съ громо *„ура“* и пѣсъньта: *„Славно врѣме славенъ часъ въ бой за свобода“* . . . Момитѣ и невѣститѣ ни обсипаха съ Георгьовденски цвѣтя и съ думитѣ: „Добрѣ дошли, братя!“ Най-много ни изненада селската чета, построена за отдаване военна почесть, въ която имаше и 13—14 год. дѣца съ кжси берданки — сцена трогателна и умилителна. Сжщата изненада ни направиха въ с. Спространье, дѣто влѣзохме заедно съ *Тома Давидовъ*, който отъ умиление се просълзи. Командата на селската чета даваше *Иванъ Крагуевъ*, тогава наскоро дошълъ отъ Сифля. Слѣдъ единъ кратъкъ разговоръ съ Ржководното тѣло, безъ да се бавимъ, потеглихме за с. *Велмевци*, кждѣто бѣ заржчанъ обѣда. Отъ височината надъ селото гледахме кършнитѣ селски хора на невѣсти, моми и момци, извивани подъ звуковетѣ на нѣколко гайди. Щомъ влѣзнахме въ селото, като подъ команда отпуснаха се хората, разнесе се гърмогласно „ура“ и завалѣха китки и цвѣтя. И тукъ загърмѣ пѣсъньта: *Славеко врѣме, славенъ часъ въ бой за свобода* . . .

Както по другитѣ села, тъй и тукъ конетѣ бѣха готови и оседлани. Набързо обѣдвахме и продължихме пжтя прѣзъ *Голѣмо и Мало Илино, Бабино, Слоещица, Церово, Вирово* — всѣкждѣ посрѣщани и изпращани все тъй съ цвѣтя, „ура“ и „Славно врѣме славенъ часъ въ бой за свобода“ . . . Тъй като тоя день, Георгьовденъ, всички селяни бѣха въ кжщи и празднично настроени, тѣ безъ да знаятъ цѣльта на нашето пжтуване, щомъ ни видѣха по бѣлъ день на коне, прѣдугадиха, че има да става нѣщо велико. Пристигнахме въ с. *Бойща*, близко до с. С м и л е в о. Тамъ вече друга атмосфера. Ц ѣ л о т о село изглеждаше на четнишки лагеръ. Около 60 — 80 души само четници, безъ милицията, бѣха наредени въ охрана на конгреса. Прѣдъ тая гледка, прѣдъ окичениѣ съ зеленина дружини, за моментъ помислихме, че Македония е свободна и изъ нашитѣ гърла се раздаде: *„ура другари“*, *„да живѣе свободна Македония“*, *„Славно врѣме славенъ часъ въ бой за свобода“*. *„О, Македонйо, родина мила, земя си красно райска градина“*.

Само единъ отъ четницитѣ *Алексо Демиръ-Хисарски* подхвърли насмѣшката: *ехъ, кждѣ сж тия турци, та да видите какъ сте тръгнали пладнешки на коне, като коледари.*

Слѣдъ е д н а по-дълга почивка потеглихме за Смилево. Щомъ пристигнахме въ м ъ н а с т и р я „Св. Петъръ“ блѣсна прѣдъ насъ амфитеатралното и славно Смилево съ блѣщукащи ламби въ всѣка кжща; тогава *Василъ Поповъ* се обърна и ми ка-

за: „Очко, сега трѣбва да се поспрет-
немъ малко, защото отиваме при голѣ-
мото началство". Върнахме конетѣ на-
задъ и слѣдъ като се постегнахме, сми-
рено, смирено почнахме да слизаме на-
долу къмъ селото. Като минахме пропус-
кания караулъ съ посочената парола,
влѣзохме въ селото, посрѣщнати отъ
опрѣдѣлената квартирна комисия отъ
селяни, която ни и настани на квар-
тира. Слѣдъ като се поочистихме и
постегнахме, ето ни най-сетнѣ прѣдъ
голѣмото началство: *Дамянъ Груевъ*,
Б. Сарафовъ и Ан. Лозанчевъ — щя-
бътъ на окржга. Срѣщата бѣше ра-
душна и придружена съ братски цѣ-
лувки. Като ме видѣха въоржженъ,
Даме и Лозанчевъ почнаха да се
смѣятъ и шегуватъ. Тогава азъ изка-
рахъ стария си дертъ на Лозанчевъ:
„С у ш к о, (тъй го наричахме,
защото бѣше много слабъ) видѣхъ ли
те и тебъ да дойдешъ при менъ?
Доволенъ съмъ". А той бѣ причина
и азъ да стана на сила юнакъ, защо-
то, когато се криехъ отъ турската
власть въ Битоля и поискахъ да ме
изпратятъ по каналъ въ България,
той категорично отказа, подъ прѣд-
логъ, че каналитѣ биле затворени. А
азъ не бѣхъ нито боева сила, нито
пъкъ ме биваше за движение, тъй
тежъкъ бѣхъ тогава. И така най-послѣ
прѣдъ затвора прѣдпочетохъ гората.
Отпослѣ разбрахъ, че менъ сж изпра-
тили само за реклама. Защото, щомъ
отидохъ първия пжть въоржженъ въ
с. Смилево заедно съ Парашкевъ
Цвѣтковъ, С м и л е в ц и, изненадано
казаха: дяконе, ти ни засрами. Съ
това искаха да кажатъ: ти, когато
стана комита, що остана за насъ? —
На другия день отидохме въ конгре-
са, който бѣше почналъ засѣданията
още на Георгьовден. Тамъ се запоз-
нахме съ *Костурчани и Леринчани*.
Костурчанитѣ бѣха най добрѣ екипи-
рани и всички въ еднакво формено
облѣкло, изключая четитѣ дошли отъ
България, докато отъ другитѣ райони
бѣха въ разни облѣкла. Слѣдъ закри-
ването на това заседание азъ и *Даме*
отидохме да видимъ стария си прия-
тель *Георги*.

Тоя човѣкъ, първенецъ тогава въ
селото, безъ образование, главенъ
ржководитель, прѣдаденъ всецѣло на
революционното дѣло, бѣ надаренъ съ
природенъ умъ, крайно съобразителенъ
и тактиченъ; той успѣшно ржководѣше
селото и много майсторски маневри-
раше прѣдъ турцитѣ, за да запази
отъ прѣждеврѣменна напасть тоя гла-
венъ пунктъ и центъръ на револю-
ционното движение. Прѣмного дово-
ленъ отъ нашето посѣщение, той ни
сложи гроздова прѣварена ракия и се
почнаха смилевски шеги и закачки
между него и Даме.

И Даме бѣше духовитъ въ майта-
питѣ, но и Георги не му отстжпваше.
Излѣзе Георги отъ стаята да пригоди
още нѣщо, тогазъ Даме, като сега
помня, възкликна: „Радвайте се, сми-
левци, а не знаете какво ви очаква:
единъ день това село ще бжде опу-
стошено". Тѣзи думи той изказа съ
една тжга. Азъ му възразихъ само:
„Даме, подкжсай си езика, що е това,
що приказвашъ?" Той ми отговори:
„Ще видишъ края, защото сега сме
въ началото". Въ сжщность съ една вѣр-
на прѣцѣнка той прѣдвиждаше послѣд-
ствията отъ възстанието — това, кое-
то намъ се виждаше невѣроятно.

Защото сжщото това китно Сми-
лево, заприличало на революционенъ
лагеръ, главна квартира на II Маке-
дано-Одрински революционенъ окржгъ,
родно село на шефа на Илинденското
възстание, чрѣзъ тоя свой великъ синъ
прѣдвѣщаваше неизмѣнната сждба на
революционерската прѣзратность.

Четири мѣсеца слѣдъ това то бѣ
пепелище. двороветѣ му окървавени,
синоветѣ му — по горски усои, жени и
дѣца — пръснати наоколо.

Тукъ тамъ подъ още незатихналия
огънь на Илинденската драма, подъ
пепелищата се завръщаха угржжени
жени, за да нареждатъ това, що сми-
левския синъ Даме нареждаше прѣзъ
прозрѣнието на своя далеченъ умъ...

Протоиерей Тома.